

Yabancı Dilde Dinleme Öğretimi ve Önemi

Demet ÇELİK KUL*

Özet

Dil öğretiminde anlama ve anlatma olmak üzere iki temel etkinlik alanı bulunmaktadır. Dinleme ve okuma, algılayıcı beceriler olarak kabul edilen anlama becerilerinin; konuşma ve yazma ise üretken beceriler olarak bilinen anlatma becerilerinin kapsamına girmektedir. Anadilde olduğu gibi yabancı dil öğretiminde de dinleme, kazanılan ilk dil becerisidir. Dinleme becerisinin geliştirilmesi konuşma, okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesine yardımcı olarak dil öğreniminde daha hızlı mesafe kat edilmesini sağlamaktadır. Bu itibarla bu çalışmada, dilin doğru biçimde anlaşılmasına, dinleme yoluyla elde edilen bilgilerin en uygun üslupla söze ve yazıya aktarılmasına kaynaklık teşkil eden dinleme becerisinin yabancı dil öğretimindeki yeri ve önemi üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda çalışmada, dinleme türleri, dinleme modelleri, dinleme etkinliklerinin aşamaları, uygulama esnasında dikkat edilmesi gereken hususlar ve dinleme sırasında karşılaşılan bazı sorunlara değinilmiştir. Çalışmanın sonuç bölümünde, bu çalışmanın hazırlanması için yapılan literatür taraması esnasında edinilen bilgiler değerlendirilerek dinleme öğretimine ilişkin bazı önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yabancı Dil Öğretimi, Dil Becerileri, Dinleme Becerisi, Anlama Becerileri

Teaching Listening in a Foreign Language and Its Importance

Abstract

The comprehension skills and the narrative skills are two principal areas of activity in language teaching. Listening and reading refer to the perceptive skills as they involve receiving and comprehending information while speaking and writing are known as productive skills as they both require the production of language and some language output. Similarly, it is in mother language acquisition. Listening is the first language skill to be acquired in a foreign language. Thus, developing listening skills helps to enhance speaking, reading and writing skills as well as enabling faster progress in learning a language. In this essay, the function and the importance of listening skills in foreign language teaching are examined since it is the basis of accurate language comprehension and the outset of transmitting the information obtained through listening using speech and writing in the most appropriate pattern. In this context, in the study, listening types, listening models, stages of listening activities, points to be considered during the implementation and some problems encountered during listening are mentioned. In conclusion, the information obtained during the literature review for the preparation of this study has been evaluated and some suggestions have been made regarding the teaching of listening.

Key Words: Teaching Foreign Language, Language Skills, Listening Skills, Intellection Skills

* Öğretim Görevlisi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Ankara / Türkiye, e-mail: dcelikkul@ybu.edu.tr

ORCID : <https://orcid.org/0000-0002-0834-302X>.

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz / To cite this article (APA):

Çelik Kul, D. (2022). Yabancı Dilde Dinleme Öğretimi ve Önemi. *Küllüye*, 3(1), 1-19. DOI: 10.48139/aybukulluye.1051639.

Makale Bilgisi / Article Information

Geliş / Received	Kabul / Accepted	Türü / Type	Sayfa / Page
31 Aralık 2021	16 Mart 2022	Araştırma Makalesi	1-19
31 December 2021	16 March 2022	Research Article	

Extended Abstract

Learning a foreign language is a long process that requires constant efforts and methodical work. The most crucial objective of this process is to acquire adequate verbal and written communication skills. To establish healthy communication in a second language, the learner is expected to be competent in both comprehending and responding within the contextual meaning of the language.

The comprehension skills and the narrative skills are two principal areas of activity in language teaching. Listening and reading refer to the perceptive skills as they involve receiving and comprehending information while speaking and writing are known as productive skills as they both require the production of language and some language output. To achieve steady progress in learning a second language, the relationship between productive and receptive skills should be properly understood since they support each other. Some recent studies emphasize that developing listening skills helps to enhance speaking, reading, and writing skills as well as enabling faster progress in learning a language. It builds the basis of accurate language comprehension and is the outset of transmitting the language input in the most appropriate verbal and written patterns. Thus, this essay seeks to provide an insight into the function and importance of teaching listening skills in the foreign language by identifying the listening types and models, stages of listening activities, and listening difficulties encountered while implementing listening tasks.

Listening is different from hearing moreover it requires a conscious mind and some cognitive interactions such as prediction, deduction, reflection, retention, and response. The sounds, forms and syntactical features of the language are primarily structured in the mind by listening. Although listening has a significant role in second language acquisition, it should be bear in mind that language skills are integrated and indispensable parts of each other.

Listening regularly in a foreign language by using different listening models helps the learners to adapt the language input into their own lives, develop their interpretation, evaluation, reasoning competencies, and respond according to the situation. In this respect, learners should be conscious of the role and the purpose of listening tasks. The gradual implementation of listening activities which involves the pre-listening preparation phase, listening moment and post-listening stage, contribute to increasing learning efficiency through listening. Besides, teachers should adopt an appropriate curriculum using efficient course materials and teaching methods that boosts learners' motivation and interest. The activities should be supported by various visual materials and resources in a way that creates mental associations and evokes learners' productivity. The environment in which the listening takes place, the speed of the speech, the sound quality, the level of the language should not distract the listeners and lead them to poor listening comprehension. To stimulate learning readiness and motivation, learners should be notified that the time is limited, and unlimited listening cannot be done in the classroom. The activities should include diverse examples of listening about situations and scenes that can be encountered in daily life and that the learners can empathize with. Creative listening activities should be carried out to generate new ideas by making use of previous experiences and knowledge gained in the native language. More effective listening comprehension can be achieved by using keywords, gestures or body language and encouraging learners to ask questions and communicate. Using various learning strategies and language skills along with listening activities such as taking notes or writing and speaking about the subject or doing research on it after the lesson by using audio-visual resources will help learners to maintain their academic achievement and knowledge permanence obtained by listening. Aesthetic listening activities that reflect the social and cultural dimension of the language, such as listening to poetry, songs, theatre, and movies, should be done inside and outside the classroom by creating awareness in learners that listening can be done not only for attaining information but also for pleasure. To obtain the expected

learning outcomes from listening tasks and follow the learners' language progress, it is necessary to carry out activities that measure and evaluate their comprehension levels attentively.

Giriş

İnsanlık tarihi boyunca toplumlar siyasi, dini, ekonomik, bilimsel, kültürel vb. birçok sebeple birbirini tanıma, anlama ve birbirinin tecrübelerinden istifade etme çabası içinde olmuştur. Son yıllarda bilimsel ve teknolojik ilerlemenin ve etkileşimin hız kazanmasıyla birlikte ülkeler arasındaki iletişim ve ilişki kurma ihtiyacı daha hissedilir bir boyut kazanmıştır. İletişim denince akla en başta dil gelmektedir. Dil, her toplumun entelektüel birikiminin dinamik bir yansımasıdır. Yazılı ve sözlü dil, kendi tarihi ve kültürel kodlarını içinde barındıran en önemli iletişim aracıdır. Bu bağlamda yabancı dil öğrenimi, milletler arasındaki ilişkilerin sağlanmasında, onların farklı alanlardaki birikimlerini birbirine aktarmada ve paylaşmada kilit rol oynamaktadır.

Ülkemizde ilköğretimden başlayarak üniversiteye kadar eğitimin bütün kademelerinde yabancı dil öğretimine büyük önem verilmekte ve bu alanın geliştirilmesi için birçok çalışma yapılmaktadır. Ancak uzun yıllar boyunca yabancı dil öğretiminde dilbilgisi-çeviri yöntemine dayalı klasik öğretim yöntemlerinin benimsenmesi ve dinleme, konuşma, okuma ve yazma gibi temel dil becerilerine dengeli bir biçimde yer verilmemesi yabancı dil öğrenenlerin yazılı ve sözlü iletişimde arzu edilen başarıyı gösterememesine sebep olmuştur. Başarılı bir dil öğretimine etki eden birçok etken bulunmaktadır. Öğrencilerin yaşı, dil seviyesi, motivasyonu, öğreticinin mesleki yeterliliği, uygun öğretim yöntem ve metotlarının kullanılması, ders materyallerinin doğru seçilmesi, gerekli fiziki ortam ve koşulların sağlanması, öğretim hedeflerinin tespit edilmesi, ölçme ve değerlendirme kriterlerinin belirlenmesi bunların en önemlileri arasında sayılabilir. Bütün bu etkenler göz önünde bulundurularak yabancı dilde yazılı ve sözlü iletişim becerilerinin bütüncül bir yaklaşımla ve eş zamanlı olarak birlikte geliştirilmesine çalışılmalıdır.

Dil öğretiminde anlama ve anlatma olmak üzere iki temel etkinlik alanı bulunmaktadır. Anlama becerisi olarak bilinen algılayıcı beceriler dinleme ve okuma, anlatma becerisi olarak bilinen üretken beceriler ise konuşma ve yazma alt becerilerinden oluşmaktadır (Develi vd., 2017, s. 292). Algılayıcı bir beceri olan okumanın amacı üretken bir beceri olan yazmada kastedilen anlama ulaşmaktır. Öte yandan diğer algılayıcı beceri olan dinlemenin amacı ise üretken diğer beceri olan konuşmada kastedilen anlama ulaşmaktır (Şahin, 2014, s. 375). Bu beceriler, dilin doğru biçimde anlaşılmasını, söze ve yazıya en uygun şekilde aktarılmasını sağlayan mekanizmanın parçaları ve birbirinin tamamlayıcısıdır. Bir dilin biliniyor olması için o dildeki becerilerin hepsine birden belirli düzeyde hâkim olunması gerekir (Doğan, 2009, s. 189).

Günlük hayatta insan, gününün büyük bölümünü dinleme ve konuşma becerilerini kullanarak geçirmektedir. Okuma ve yazma becerileri ise günün daha kısıtlı bir zamanında kullanılır. Aynı şekilde yabancı dil öğrenimi de evvela dinleyerek başlar daha sonra bunu konuşma, okuma ve yazma takip eder. Yabancı dildeki ifade ve sesleri dinleme yoluyla doğru biçimde öğrenmek ve anlayabilmek, anlaşılabilir bu ifade ve sesleri bireyin kendi üslup ve bilgisini de içine katarak doğru şekilde anlatabilmesi yabancı dil öğrenmenin en temel amaçlarını oluşturmaktadır. Bu itibarla dinleme becerisinin geliştirilmesi yabancı dil öğreniminin ihmal edilmemesi gereken hedeflerinden biri olmalıdır.

1. Dinleme Becerisi

Dinleme, iletişimin önemli bir parçası ve insanın doğuştan kazandığı bir beceridir. Bir bebeğin doğduğu andan itibaren seslere tepki vermesi, çevresiyle iletişim kurmaya çalışması, onun daha anne karnındayken dinleme yoluyla dile ilişkin bazı özellikler kazanmaya başladığını kanıtlamaktadır. Doğduktan sonra çocuk, yine dinleme yoluyla işittiği bütün sesleri anlamlandırmaya başlar. Belirli bir sürenin ardından zihninde oluşan bu anlamları konuşmaya dönüştürerek ana dil gelişimini tamamlar.

Dinleme, işitme ile karıştırmamalıdır. Dışarıdan algılanan seslerin tamamı için dinleme söz konusu değildir. Bunlardan bazısı sadece işitmeden ibarettir. Okumanın yazılı harflere bakmak ve onları sadece seslendirmek demek olmadığı gibi dinlemek de ses dalgalarını işitmekten öte o dalgaların oluşturduğu anlamları algılamayı, bu anlamlar üzerinde düşünmeyi ve gerektiğinde hareket etmeyi gerektirir (Doğan, 2008, s. 261-286). İşitme, dışarıdan gelen her türlü sesi fiziksel olarak algılama ve hissetme durumudur. Dinleme ise seslerin anlama dönüştürülmesini sağlamak amacıyla yapılan, dikkat ve süreklilik gerektiren hassas ve bilinçli bir eylemdir. İşitme çaba gerektirmez, dinleme ise odaklanma ve gayret gerektirir. İlgi, işitme, dikkat, kavrama, dinleme, değerlendirme, tepki ve karşılık verme vb. eylemler dinleme sürecinin aşamalarını oluşturmaktadır (Özbay, 2009, s. 5).

Yabancı dil öğretiminde öğrencinin ilk karşılaştığı ve tecrübe ettiği çalışmalar genellikle dinleme becerisiyle ilişkili etkinliklerdir. Harmer, dinleme etkinliklerini kapsamlı dinleme (*extensive listening*) ve yoğun dinleme (*intensive listening*) olarak ikiye ayırmaktadır. Bu iki dinleme türünün iyi bir şekilde harmanlanması sayesinde öğrenci hatırı sayılır bir dil düzeyine ulaşma imkânını elde eder. Kapsamlı dinlemede öğretmen öğrenciyi kendi zevkine ve seviyesine uygun dinleme materyalleri seçmeye teşvik eder. Bu dinleme genellikle sınıf dışında gerçekleşir. Öğrenci evde, arabada vs. arzu ettiği ortam ve vakitte kendi seçtiği ve zevk aldığı materyalleri dinler. Bunlar kendi okuduğu ders kitabının ses kayıtları olabileceği gibi ders harici kaset, CD vb. diğer elektronik kaynaklardan da olabilir. Öğrenci seçtiği dinleme materyalini istediği kadar tekrar dinleme, durdurma,

yavaşlatma imkânlarına da sahip olacağı için motivasyonu üst düzeydedir. Yoğun dinleme ise öğretmenin sınıf ortamında kullandığı ders kitabının ses dosyaları, işitsel ve görsel diğer kaynakları içermektedir. Bu dinleme türü, ders kitaplarını desteklemesi, öğretmenin sesi dışında öğrencilere farklı sesleri, durum ve senaryoları dinleme imkânı sağlaması bakımından faydalıdır. Ancak özellikle büyük sınıflarda yeterli ses düzeyi ve hızının ayarlanamaması, dinleyicilerin tamamının motivasyonunun sağlanamaması, öğrenciyle ses kaynağı arasında karşılıklı etkileşim olmaması gibi zafiyetler yoğun dinleme türünün dezavantajları arasında sayılmaktadır (Harmer, 2011, s. 303).

Yabancı dil eğitiminin ilk gününden itibaren öğrenci doğal olarak işe dinleme faaliyetiyle başlamaktadır. Dinleme diğer dil becerilerinin temelini oluşturur. Bu nedenle dinleme etkinliklerinin içerikleri diğer becerilerin öğretildiği okuma, yazma ve konuşma derslerinin konuları ile birbirini tamamlayacak şekilde planlanmalıdır. Diğer becerilerle olan ilişkisi de göz önüne alındığında duyduğunu anlama dönüştürme becerisini geliştirme sürecinin son derece kilit bir öneme sahip olduğu anlaşılmaktadır (Rivers, 1981, s. 151). Zira öğrenci hedef dili öğrenirken ancak duyduğunu söyleyebilir; söylediğini okuyabilir ve okuduğunu yazabilir (Tua'yme, 1986, s. 442). Rega, etkin bir dinleme-anlama becerisi geliştirmek için takip edilmesi gereken beş adımı sırasıyla şöyle açıklamaktadır (Rega, 2018, s. 19):

- a. Dinlemeye ada: Kendini bu işe ada, odaklan ve kararlı ol.
- b. Dinle: Sadece kelimeleri, ifadeleri değil, vurgu ve tonlamaya da odaklan.
- c. Ne söylendiği hakkında bir değerlendirme yap: Duyduğun şeyleri değerlendir ve kelimelerin muhtemel anlamları hakkında çıkarımda bulunmaya çalış.
- d. Dinlediklerini kendi sözcükleriyle yeniden ifade etmeye çalış: Bu adım ihmal edilirse tam bir iletişim ve kavrama sağlanmış olmaz.
- e. Karşılık ver ve sına: Dinlediğin şeyi kendi ifadelerine özetledikten sonra doğru olup olmadığı hakkında konuşmacıdan geri bildirim al.

Dinleme eğitiminin amacı, konuşma ve okuma yoluyla iletilen bilgileri tam olarak anlamlandırabilme, dinlenenler arasında neden-sonuç ilişkisi kurabilme, dinlenenlerin ana fikrini kavrayabilme ve değerlendirme olarak ifade edilebilir (Özbay, 2009, s. 6). Dilin doğru biçimde öğrenilmesi o dilin evvela iç ve dış özelliklerinin bilinmesiyle başlar. Kelimedeki seslerin doğru telaffuzu, kelimenin yapısı, cümlelerin yapısı, söylenen cümledeki anlam bütünlüğü dilin iç (dâhilî) özelliklerini yansıtır. Kelimedeki vurgu, cümle içinde uygun tonlama, cümleye başlama ve duraklama noktaları, cümledeki genel bağlam bütünlüğünü gözetme gibi hususlar ise dilin dış (haricî) özelliklerini yansıtır. Dinleme öğretiminde amaç, dilin bu iç ve dış özelliklerinin tam ve doğru olarak kazanılmasını sağlamaktır.

2. Dinleme Türleri

Dinlenen materyale ve dinlemede güdülen amaca göre dinleme süreçleri birbirinden ayrılmaktadır. Hikâye dinlerken güdülen amaç ve bu esnada yaşanan süreçler dış ortamda yapılan herhangi bir dinleme faaliyetinden farklıdır (Melanlioğlu, 2011, s. 70). Günlük hayattaki dinleme etkinlikleri, bireysel olarak yapılan radyo dinleme, televizyon seyretme vb. dinlemeler; sohbet etme, telefonda konuşma vb. kişiler arası yapılan dinlemeler; metroda, alışveriş merkezinde bir duyuru dinleme vb. grup olarak yapılan dinlemeler şeklinde gerçekleşmektedir (Doğan, 2007, s. 34). Başlıca dinleme türleri aşağıdaki başlıklar altında incelenmiştir.

a) Katılımlı (Aktif) Dinleme: Sınıfta yapılan dinleme katılımlı dinleme olarak adlandırılmaktadır. Bu esnada dinleyici pasif olmamalıdır, duyduklarını sadece zihninde tutarak yapılan etkinliklere aktif olarak katılmak durumundadır. Dinlemenin akabinde dinleyici ürettiği düşünceleri sözel ve sözel olmayan yollarla ifade ederek paylaşmalıdır (Koçan, 2018, s. 49). Dinleme esnasında başka bir şeyle meşgul olmamalı ve konuşmacı ile göz teması kurmalıdır. Gerekliğinde konuşma hakkında ek bilgi ve açıklama istemeli ve konu hakkındaki görüşlerini özetleyebilmelidir (Çilek, 2018, s. 17). Daha fazla ayrıntı gerektiren bölümlerde sorular yönelterek konunun kapalı kalan yönlerinin açıklığa kavuşturulmasını isteyebilir. Bu sayede daha sağlıklı bir şekilde anlama gerçekleşmiş olur (Doğan, 2007, s. 35).

b) Katılımsız (Pasif) Dinleme: Katılımlı dinlemenin aksine konuşmacı ve dinleyici arasında etkileşim ve iletişimin olmadığı bir dinleme türüdür (Epeçan, 2013, s. 340). Bu dinleme türünde dinleyici dinlediklerini değerlendirmek ve anlamaya çalışmak için dikkatini sürekli canlı tutmak zorundadır. Özellikle yabancı dil öğrenimi söz konusu olduğunda, dinleyici bilinmeyen ifadeleri, kavraması güç sesleri ve yeni cümle yapıları duyduğunda konuşmacıya soru soramayacağından veya ek bilgi isteme gibi iletişim imkânlarına sahip olmadığından zaman zaman öğrenme zorluklarıyla karşı karşıya kalabilir.

c) Eleştirel Dinleme: Eleştirel dinleme, zihinsel değerlendirme yoluyla dinlenen şeyin doğruluğunu tespit etmek için yapılır. Eleştirel dinleme yapan dinleyici, dinledikleri hakkında bazı sorular sormalı ve duyduklarını süratle tahlil etmelidir. Verilen bilginin konuşmacının kendi görüşleri mi, gözlemlere mi dayandığını belirlemeli veya belirli bir kaynağa dayandırılarak mı iletildiğini anlamaya çalışmalıdır (Melanlioğlu, 2011, s. 71). Bu türde bir dinleme gerçekleştiren dinleyici etkinliğe aktif olarak katılmak durumundadır. Zira konu ve konuşmacı hakkında kendi bakış açısı çerçevesinde değerlendirmelerde bulunur.

d) Yaratıcı Dinleme: Yaratıcı dinleme, dinleyicinin duyduklarını yorumlayarak konuyla ilgili yeni görüş ve yaklaşımlar üretmesine dayanmaktadır. Bu yöntemi iki şekilde uygulamak mümkündür:

- 1) Yapılan konuşma katılımsız dinleme yoluyla dinlenebilir ve alınan mesajlardan yeni görüşler üretilir.
- 2) Yapılan konuşma katılımlı dinleme yoluyla dinlenir ve konuyla ilgili üretilen yeni görüşler sözlü olarak paylaşılır. Yönlendirici sorular yardımıyla konuşmacı daha rahat ve yaratıcı düşünmeye teşvik edilebilir (MEB, 2006, s. 63).

e) Seçici Dinleme: Bu dinleme türünde dinlenenler ilgi ve ihtiyaca göre ayrıştırılır ve seçilen bölümlere odaklanılır. Seçici dinlemeyi iki şekilde uygulamak mümkündür:

- 1) Konuyla ilgili önceden hazırlanan sorular öğrencilere dağıtılır ve dinleme yaparak cevapları bulmaları istenir.
- 2) Dinlemenin amacı ve alanı doğrultusunda dinlenenlerden belirli bölümler veya yalnızca seçilen konuyla ilgili kısımlar dikkatle dinlenir. Örneğin; hazırlanan bir karşılıklı konuşmada (öğretmen-öğrenci, doktor-hasta, satıcı-müşteri vb.) tarafların birbirlerinin konuşmalarından seçme yapmaları ve bunları sınıfta değerlendirmeleri istenir (MEB, 2006, s. 63).

Bu dinleme yapılırken dikkat edilmesi gereken en önemli nokta dinlemeye başlamadan önce dinlenen ses veya konuşmada neye odaklanmak gerektiğine karar verilmesidir. Yoğun odaklı bir dinleme çeşididir (Çilek, 2018, s. 18).

f) Not Alarak Dinleme: Belirlenen amaç doğrultusunda dinlenenleri daha iyi anlamak ve hatırlamak için öğrencilerden gerekli gördükleri noktaları not almaları istenir. Öğrencilere çalışma kâğıdı dağıtılarak (ana fikir, önemli ve özgün ifadeler, güzel sözler vb.) noktalara dikkat etmeleri gerektiği hatırlatılmalıdır (MEB, 2006, s. 62). Not almak dinlenen bilgilerin daha kalıcı olmasını sağlar ancak doğru notları almak kolay bir iş değildir. Akıcı bir konuşmanın içinden gerekli noktaları yakalayarak not alabilmek düzenli ve sistemli bir eğitimle mümkündür. Öğrencilerin özellikle derslerde verilen bilgilerin içinden nasıl ve neleri not almaları gerektiğini bilmeleri akademik başarılarına olumlu yönde katkı sağlamaktadır. Bu anlamda onlara dinleme esnasındaki not almanın teknikleri de öğretilmelidir (Ceran, 2015, s. 208).

g) Empati Kurarak (Kendini Konuşanın Yerine Koyarak) Dinleme: Dinleyicinin konuşmacıyla empati kurarak onun hislerini, sözleriyle ne ifade etmek istediğini, kendisi ve hayata karşı bakış açısını anlamaya çalışarak yaptığı bir dinleme türüdür. Öğrencilerden dinledikleri kaynakta geçen kişi veya karakterlerden birinin yerine kendilerini koyarak olayları ve görüşlerini anlamaları istenir. Bu yöntemde dinleyicinin empati kurduğu kişiyle gerçekte aynı duygu ve düşünceleri paylaşıyor olması gerekmez. Buradaki amaç, kişinin kendi gerçeğinden sıyrılarak olaylara ve durumlara başkasının bakış açısıyla bakabilmesi ve onu anlamasıdır. Öğrencinin karşısındakine önyargıyla yaklaşması, kişiyi iyi-kötü, duygu ve düşüncelerini de doğru-yanlış olarak değerlendirmesi onu doğru şekilde anlamasını engeller (MEB, 2006, s. 62).

h) Estetik Dinleme: Rahatlamak, haz almak ve eğlenmek amacıyla yapılan dinleme faaliyetidir. Hikâye, şarkı, türkü, şiir, masal, ninni, tekerleme, bilmece, fıkra, mâni, drama, tiyatro, fabl, karikatür, çizgi roman, ses kayıtları, film, oyun vb. gibi dinlemeler yapmak estetik dinlemenin örnekleridir (Ören, 2019, s. 30). Yabancı dil öğretiminde estetik dinlemeye yer verilmesi dil gelişimine olumlu katkı sağlar. Zira dinleyici dinlediklerinden etkilenerek kendi deneyimleri arasında bir bağ kurabilir, eğlenerek öğrenir. Estetik dinleme, dersleri daha zevkli hale getirir ve dinleyicinin motivasyonunu artırır. Özellikle doğru seçilen şiir, müzik, tiyatro dinleme ve izleme gibi aktiviteler dilin gelenek ve kültürüne özgü motifler barındırdığından dinleyicide öğrendiği dile karşı daha fazla merak uyandırabilir.

i) Ayırt Edici Dinleme: Dinleyicinin çevresinden algıladığı sesler ve uyarıcılar arasındaki farklılıkları birbirinden ayırt etmek için, sözel ve sözel olmayan iletişim yollarını da kullanarak yaptığı dinleme çeşididir. Bu dinleme türünün en önemli özelliği dinleyiciye ses farkındalığı sağlamasıdır (Ören, 2019, s. 29). Sesler arasında benzerlik ve farkları ayırt etme, şarkı ve şiirlerdeki uyumlu kelimeleri fark etme, ikilemeler gibi yansıma sözcükleri fark etme ve tekerlemelerle ilgili etkinlikler bu dinleme türünün uygulamaları arasında sayılabilir.

3. Dinleme Modelleri

Her insanın bilgiyi alma, değerlendirme, öğrenme yöntem ve seviyesi birbirinden farklıdır. Yabancı dil öğretimi için geliştirilen modellerin hepsinin ana hedefi öğrencinin verilen bilgiyi anlamasını sağlamak ve gerçekleşen etkileşim-iletişim neticesinde etkili bir geri bildirim alabilmektir. Nunan'a göre, tümevarım (*Bottom-up*) ve tümdengelim (*Top-down*) modeli olmak üzere iki tür dinleme modeli vardır. Bu iki model, aşağıdan yukarıya ve yukarıdan aşağıya dinleme modelleri olarak da bilinmektedir. Tümevarım modeline göre yapılan dinleme, bir metindeki en küçük birimden başlayarak metnin tümünü anlamaya dayanır. Buna göre sırasıyla ilk önce sesler, seslerin birleşmesinden oluşan sözcükler, sözcüklerin birleşmesinden oluşan cümleler ve cümlelerin birleşmesinden oluşan metin anlaşılır. Tümdengelim modelinde ise dinleyici metin hakkındaki önceki bilgilerine, metinden beklentilerine ve metin hakkında yaptığı çıkarımlara dayanarak metni anlamaya çalışır (Nunan, 2015, s. 39). Son yıllarda bu iki dinleme modeline interaktif model (*Interactive Model*) de eklenmiştir. Araştırmacılara göre, dinleme anlama becerileri ileri seviyede olan kişiler tümdengelim (*yukarıdan aşağıya*) dinleme sürecini daha fazla kullanırken bu becerileri yeni gelişmekte olan öğrenciler tümevarım (*aşağıdan yukarıya*) dinleme sürecini daha fazla kullanmaktadırlar. Her ne kadar bu iki model birbirinden farklı gibi görünse de aslında pek çok araştırmacıya göre günlük hayatta insanlar iki süreci de genellikle birlikte kullanırlar (Yıldırım & Yıldırım, 2016, s. 2108). Bahsi geçen üç dinleme modeli aşağıda ele alınmıştır:

a) *Yukarıdan Aşağıya / The Top-Down Model*: Yukarıdan aşağıya dinleme sürecinde dinleyici dinlediği konuya ilişkin zihnindeki geçmiş birikimlerini, uzun süreli bellekte sakladığı bağlam, bilgi ve tecrübeleri kullanarak kavramsal bir çerçeve oluşturmak suretiyle dinlediklerinden anlamlar çıkarmaya çalışmaktadır (Perez Gomez vd., 2014, s. iv). Dinleme etkinliğinin genelden özele, yani dinlenecek metnin bütününden, cümlenin en küçük bölümlerine kadar inerek yapılmasıdır. Dinleme yapılmadan önce metnin konusu hakkında genel bir fikre sahip olması ve bazı çıkarımlarda bulunabilmesi amacıyla öğrencinin geçmiş bilgi ve tecrübelerini ortaya çıkaracak zihinsel süreçleri harekete geçirilir.

b) *Aşağıdan Yukarıya / The Bottom-Up Model*: Aşağıdan yukarıya dinleme sürecinde sesler, sözcüklerin anlamları ve söylemsel işaretler kullanarak anlam oluşturulmaya çalışılır (Yıldırım & Yıldırım, 2016, s. 2108). Bu modelde dinleyicinin kelime bilgisi arttıkça, tedrici olarak kelimeler arasındaki bağlantıları kurma ve anlamı bütünleştirme becerisi de artar. Kelimenin ses hece gibi yapılarından hareketle anlamına ulaşılmakta ve bunların birleştirilmesi sonucunda cümlenin ve metnin anlamı çıkarılmaktadır. Bu modele göre dinleme sürecinde zihnimizde birbirini takip eden dört aşamalı işlem gerçekleşmektedir. Bunlar sırasıyla sesleri tanıma ve ayırt etme, kelimeleri belirleme, anlamları bulma ve yorumlama, anlamları birleştirme şeklinde gerçekleşir (Güneş, 2012, s. 17).

c) *İnteraktif Model / The Interactive Model*: Bu model, aşağıdan yukarıya ve yukarıdan aşağıya modellerinin birlikte kullanılmasına dayanır. Bu modelin dinleyicinin seviyesi, dinlemenin amacı ve dinlenecek metnin içeriği olmak üzere üç temel ayağı bulunmaktadır. Örneğin radyoda bir yemek tarifinin verildiği programı dinlerken, bu konuda geçmiş tecrübesi olan bir öğrenci daha önceki bilgi ve tecrübesine dayanarak dinlediği tarif hakkında kolaylıkla çıkarımda bulunabilir, kendi tecrübesiyle verilen bilgileri kıyaslayabilir, ortak ve farklı yönleri anlayabilir. Bunu yaparken öğrenci yukarıdan aşağıya dinleme modelini kullanır. Diğer yandan bu konu hakkında hiç tecrübesi olmayan bir öğrenci, daha dikkatli dinleyerek ayrıntıları anlamaya, duyduğu kelimeleri not almaya ihtiyaç duyar. Kelimeleri birleştirmeye çalışarak genel fikri, anlam bütünü ortaya çıkarmaya çalışır. Burada öğrenci aşağıdan yukarıya dinleme modelini kullanır (Al-Ruhban vd., 2017, s. 112).

4. Dinlemenin Aşamaları

Günümüzde dinleme anlama dersleri dinleme öncesi, ayrıntılı dinleme (dinleme anı) ve dinleme sonrası olmak üzere genelde üç temel aşamadan oluşmaktadır. Dinleme öncesi aşamada öğrenciler konuya ve konunun geçtiği bağlama zihinsel olarak hazırlanmalıdır. Bu aşama aynı zamanda öğrencilerin motivasyonunu artırmak ve dinleme anında anlamının gerçekleşmesi için gerekli olan önemli sözcüklerin ve dil yapılarının öğretilmesi için kullanılmaktadır. Ayrıntılı dinleme aşamasında öğrencilere yöneltilen bazı sorular ve dinlenen

konuyla ilgili bazı etkinlikler yardımıyla konunun daha kolay ve ayrıntılarıyla birlikte anlaşılmasına çalışılmaktadır. Dinleme sonrası aşama ise anlama seviyesinin ölçülmesine yönelik etkinliklerden oluşmaktadır. Bazı araştırmacılar, dinleme derslerindeki bu üç temel aşama dışında dinleme öğretim modelleri ve bunların öğrenme amaçlarını açıklamışlardır. Buna göre birinci model, dinleme ve tekrar etmeye dayalıdır. Dinlenenin taklit yoluyla tekrar edilmesi bu modelin temel amacıdır. İkinci model, dinleme ve soru cevaplama modelidir. Bu modelde dinlenenlerle ilgili bilgilerin ayrıntılı biçimde anlaşılması amacıyla çeşitli soru tekniklerine başvurulmaktadır. Üçüncü model, görev tabanlı dinleme modelidir. Bu modelde dinlenen parçanın kullanılarak eğitimsel bir görevin tamamlanması ve böylece yabancı dilde iletişim becerisinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Dördüncü model ise etkileşimsel dinleme modelidir. Bu modelin amacı dinleme aracılığıyla öğrencilerin iletişim becerilerini, eleştirel dinleme ve düşünme becerilerini geliştirmektir (Yıldırım & Yıldırım, 2016, s. 2109). Dinleme etkinlikleri genellikle aşağıda açıklanan üç aşamada gerçekleşmektedir.

a) *Dinleme Öncesi Aktivite*: Dinleme öncesi, dinlemeye hem fiziksel hem de zihinsel olarak hazırlanma sürecidir. Okuma anının aksine dinleme anında dinleyicinin duyacağı ses üzerinde kontrolü bulunmamaktadır. Öğrenci okuduğu metne gerekirse tekrar dönme veya bazı bölümleri yeniden okuma imkânına sahip olabilirken, dinlemede bu imkân kısıtlıdır. Etkinliğe başlamadan önce bu durum öğrencide endişeye ve güvensizliğe sebep olabilir. Dolayısıyla öğrenciyi yapılacak etkinliğe zihnen ve psikolojik olarak hazırlamak gerekir. Bu sürecin başarısını artırmak için etkinlik esnasında kullanılacak metnin türüne, dinleyicinin amacına ve ortama göre farklı planlama teknikleri uygulanabilir. Ön bilgileri harekete geçirme, dinleme ortamını inceleme, dinleme amacını belirleme, konu başlığı, resimler vb. unsurlardan hareketle konuşma içeriğini tahmin etme, dinleme yöntemini ve biçimini belirleme, bilgiyi zihinde tutma biçimlerini belirleme, not alma biçimlerini belirleme uygulanabilecek teknikler arasında sayılabilir (Güneş, 2007, s. 83).

Dinleme öncesi sürecin hedefi, konuşmacının veya dinlenecek materyaldeki sesin konuşma biçimi, üslubu, konuşmanın uzunluğu, konusu, dinleyicinin bu etkinlikteki rolünün ne olacağı, içerikle ilgili önemli kelime ve kalıplar, dinleyici ve konuşmacı arasındaki ilişkinin ne olacağıyla ilgili öğrencinin zihnindeki ön bilgileri harekete geçirmek olmalıdır (Wilson, 2008, s. 63-64). Dinleme pasif bir etkinlik değildir. Bilakis dinlemedeki bütün süreçler öğrencinin beyinde canlanır, gelişir ve olgunlaşır. Dolayısıyla dinleme öncesi aşamada öğrencinin beyin fırtınası yapmasının sağlanması son derece önemlidir. Bunu yaparken dinleyicilerin dil seviyesi göz önünde bulundurulmalıdır. Metnin yapısının, temel kelimelerin ve kavramların, konunun içeriğinin genel hatlarıyla tanıtılması gerekir. Bunun için öğrencilere metnin başlığı okunabilir, onların dikkatini çekecek sorular sorulabilir, açıklayıcı resim ve görüntülerden faydalanılabilir, tahtada kavram haritası veya

ipucu kelimelerin şeması oluşturulabilir, konuyla ilgili görüntülü bir kaynak izletilebilir. Konuyla ilgili yalnızca temel ve ipucu niteliğindeki yeni kelimeler verilmelidir. Burada amaç, öğrencilerin verilen kelimeleri tanıyarak konunun ana fikrini zihinlerinde canlandırmalarını sağlamaktır (Al-Ruhban vd., 2017, s. 113). Bununla birlikte, dinleme öncesi yapılacak faaliyetin içeriğine dair açıklamaların yalnızca bir defa verilmesi gerekir. Zira bilgilerin tekrar edilerek çok kereler verileceğini düşünmeleri öğrencilerde merak eksikliğine, ilgisizliğe ve dinlemede arzulanan hedefin gerçekleştirilememesine yol açabilir (Çubukçu, 2012, s. 79).

Dinleme öncesinde yapılacak etkinlikler net ve kısa olmalıdır. Dinlenecek konuyla ve yapılacak etkinliklerle ilgili gereğinden fazla bilgi verilmemelidir. Öğretmen çok fazla konuşmamalı, öğrencinin konu hakkındaki fikirlerini paylaşmasına fırsat tanınmalıdır. Dinleme öncesi aktivite çok genel olmalı veya dinlenecek konunun sınırlarını aşmamalıdır (Wilson, 2008, s. 79).

b) Dinleme Anı / Ayrıntılı Dinleme: Yabancı dili öğrenmeye yeni başlayan bir öğrencinin duyduğunu ve dinlediğini anlama becerisini yeterli bir seviyeye ulaştırabilmesi için bazı aşamaları tecrübe etmesi gerekir. Bu öğrenci için dinlediği sesler, diyaloglar ilk başlarda tekdüze, birbirinden farksız bir ses kalabalığı gibi gelecektir. Bu gürültünün belirli bir intizamının olduğunu, seslerin bazen yükselip bazen alçaldığını, sesler arasındaki nefes boşluklarını yabancı dili dinleme tecrübesi arttıkça fark etmeye başlayacaktır. Bu ilk aşamada anlamanın gerçekleşeceğini söylemek mümkün değildir. Zira burada öğrenci birbirinden kopuk öğeleri ayırt etmeye başlamış ancak henüz ses akışının bütününe yakalamakta zorlanmaktadır. Etkinlikler esnasında tekrar eden seslere, dil öğelerine, birlikte sıklıkla duyduğu söz öbeklerine aşinalığı artan öğrenci, dinlediği seslerdeki farklılıkları, tonlamayı, vurguları ayırt etmeye başlar. Yeni dile maruz kaldıkça ve daha sık dinledikçe dilin kritik öğelerini mantıklı parçalar halinde gruplama becerisi gelişir. Böylelikle dinlediği şeyde verilmek istenen mesajı tespit edebilir. Bu aşamada öğrenci temel mesajı seçmeye ve anlamaya odaklandığı için akışına devam etmekte olan seslerin bir kısmını kaçırmaya başlar ve bunları daha sonra hatırlayamaz. Yalnızca genel mesajı anlamıştır ancak bunu da tam olarak sözlü bir şekilde ifade edemeyebilir. Alınan mesajı zihinde işlemek (anlama), bellekte muhafaza etmek ve geri bildirimde bulunabilmek gibi süreçler dinleme-anlama etkinliklerinin ileri aşamalarında gerçekleşecektir (Rivers, 1981, s. 157).

Yukarıda da açıklandığı gibi dinleme aktivitesi, dinlediğini ayırt edebilme, mesajı algılama, işitsel bellekte muhafaza etme ve anlamanın gerçekleşmesi olmak üzere dört temel bileşenden oluşmaktadır. Dinleyici evvela duyduğu sesleri, vurguyu, tonlamaları yakalayarak ayırt eder, ana dil ve hedef dil arasındaki benzerlik ve farklılıkların farkına varır. Daha sonra konuşmacının verdiği mesaj hakkında geçmiş bilgi ve yaşantılarının da yardımıyla bazı çıkarımlarda bulunarak tartışmaya iştirak edebilir. Bu aşamada unutulmamalıdır ki dinleyici anladığının

tamamını yabancı dile aktarmakta, zor ifadeleri kullanmakta aynı yeterliliği gösteremeyebilir (Chastain, 1976, s. 194).

Dinleme etkinliği, şayet birinin canlı olarak konuşmasını dinlemek ve anlamaktan ibaret olacaksa dinleyici konuşmacının yüz ifadesine, vücut diline, davranışlarına dikkat etmeli, söylediklerini anlamaya çalışmalı, dinlerken önemli olduğunu düşündüğü kelimeleri not etmelidir. Zira dinlerken not alma, öğrenmede kalıcılığı ve bilgilerin zihne yerleşmesini sağlayacaktır. Not tutarken konuşmanın tümünü değil, ana düşünceyi ve bu düşünceyi destekleyen yan düşünceleri kaleme almalı ve özetleme yapılmalıdır (Babacan, 2009, s. 31).

Dinleme aktivitesini planlama aşamasında seçilen metnin ve materyallerin dinleyici kitlenin seviyesine uygunluğu, ortam, ses düzeni ve hızı gibi hususlar gözetilmelidir. Dinleme öncesi yapılması gereken ön hazırlıklar ve etkinlikler tamamlandıktan sonra metin hiç duraklatılmaksızın uygun ses ve hızda bir defa dinletilir. Bu sayede daha ilk dinlemede öğrencilerin zihninde -kopuk kopuk da olsa- konunun ana fikrine özgü bazı sahneler oluşacaktır. İlk dinlemede hedef, metnin genel hatlarıyla anlaşılmasıdır. Dolayısıyla ilk dinlemeden hemen sonra öğrencilere detaylara ilişkin sorular yöneltilmemeli, bilgi verebilmesi beklenmemelidir. İlk dinlemenin ardından öğrencilerden konuyla ilgili -doğru olmasa bile- bazı varsayımlarda bulunmaları istenir. Öğrenciler, ikinci ve üçüncü dinleme esnasında bu varsayımlarının doğru olup olmadığını tahlil etmeli ve varsa yanlış anlamalarını düzeltmeye çalışmalıdır. Tekrar dinlemelerde gerekirse bazı bölümler duraklatılarak yeniden dinleme yapılabilir ve bazı ifadelere dikkat çekilebilir. Yeteri kadar dinleme yapıldıktan sonra dinleyicilerden metnin detaylarına ilişkin çıkarımda bulunmaları, olaylar arasında bağlantı kurabilmeleri, bağlamdan yola çıkarak bilinmeyen kelimelerin anlamını tahmin etmeleri, sesleri tam olarak ayırt edebilmeleri, bazı kavramların anlama nasıl etki ettiğini fark etmeleri ve dinlediklerinden bir özet oluşturabilmeleri beklenir (Al-Ruhban vd., 2017, s. 114). Dinlenen konuşmanın veya konunun yazılı metni varsa son dinleme esnasında bu metin tahtaya yansıtılarak öğrencilerin dinledikleriyle yazılı içerik arasında bir bağ kurmaları da sağlanabilir.

c) *Dinleme Sonrası Aktivite*: Dinleme sonrası süreç, ana fikir ve yardımcı fikirleri ortaya çıkarma, soruları cevaplandırma, özetleme, değerlendirme, yorumlama, eleştirme ve içselleştirmeyi kapsamaktadır (Şahin, 2014, s. 326). Dinleme etkinliği esnasında anlamamanın gerçekleşip gerçekleşmediğini bazı sına teknikleri kullanmadan ortaya koymak mümkün değildir. Bu nedenle Lund, dinleme etkinliği sonrasında dinleyicilerin anlama seviyesini ölçmek için aşağıda verilen dokuz yöntemi önermektedir (Lund, 1990, s. 110).

- a. Yaparak – Dinleyici fiziksel olarak bir komuta cevap verir,
- b. Seçerek – Dinleyici resim, nesne, metin gibi alternatifler arasından sorulan soruya uygun seçimler yapar,
- c. Aktararak – Dinleyici dinlediği şey hakkında bir resim çizer,

- d. Cevaplayarak – Dinleyici verilen mesajla ilgili olarak sorulan sorulara cevap verir,
- e. Yoğunlaşarak – Dinleyici dinlediği dersle ilgili bir özet çıkarır veya notlar alır,
- f. Açılım yaparak – Dinleyici dinlediği hikâyeye bir son üretir,
- g. Kopyalayarak – Dinleyici verilen mesajı anadiline tercüme ederek tekrar eder veya kelimesi kelimesine yabancı dilde sözlü olarak tekrar eder,
- h. Modelleyerek – Dinleyici, örneğin bir yemek siparişi dinledikten sonra yemek sipariş etmeye çalışır,
- i. Konuşarak – Dinleyici, dinlediği mesajın içeriğine uygun bilgiler içeren bir konuşma etkinliğinde aktif olarak yer alır.

Dinlemenin tamamlanmasının ardından öğretmen soruları yalnızca bir öğrenciye sorar ve diğer öğrencileri göz ardı ederse seyirci rolündeki diğer öğrenciler -öğretmen doğru cevabı açıklayana kadar- iletişime katılmaktan çekinerek pasif kalabilir ve bu esnada cevabı veren arkadaşlarının konuşmasını dinlemeyebilir. Bu pasif ve sıkıcı ortamdan kurtulmak için öğretmen bütün öğrencilerin katılımlarını beklediğini kendilerine hissettirmelidir. Öğrenci sayısının az olduğu küçük gruplar oluşturulması dinlemenin daha verimli ve zengin içerikle sunulmasına, ayrıca her öğrenciye eşit biçimde geri bildirim imkânı sağlanmasına yardımcı olur. Öğretmen öğrencilerden açıklama, özetleme, soru sorma, sırayla konuşurma yoluyla dinlenen materyalin anlaşılma derecesini ölçebilir (Goulden, 1998, s. 95). Etkinliğin verimliliğini artırmak için dinleme sonrasında -konu şayet uzun ise- konuyu bölümlere ayırarak sorular yöneltilebilir. Konunun sözlü ya da yazılı özeti çıkarıldıktan sonra metnin giriş, gelişme ve sonuç bölümleri buldurulabilir; ya da öğrencilere bir öykünün giriş ve gelişme bölümü dinletilip sonuç bölümünün tamamlanması, konuya bir başlık bulunması istenebilir. Ayrıca öğrencilere dinleme zevk ve alışkanlığını kazandırmak ve öğrendiklerini pekiştirmelerine yardımcı olmak için dinledikleri konuya ek olarak fıkra, bilgi, betimleme, açıklama, haber türü, edebi yazılar okutulabilir, konferans, sinema filmi izletilerek neler öğrendiklerini anlatmaları istenebilir (Aktaş & Gündüz, 2017, s. 96). Ayrıca dinlenen eğer bir hikayeyse, metinde geçen kelimelerin eş, yakın, zıt, ya da uzak anlamlarının buldurulması çalışması yapılabilir (Güzel & Barın, 2013, s. 272). Harmer'a göre, dinleme ders planında kullanılacak diğer aktivitelerden bazıları şunlardır (Harmer, 2007, s. 142):

a. *Yapboz – Ayırıp Birleştirme (Jigsaw)*: Öğrenciler farklı gruplara ayrılarak aynı konu hakkında farklı kayıtlar dinler. Etkinliğin sonunda gruplar aldıkları notları karşılaştırarak ve birleştirerek olayın bütününe ortaya çıkarır.

b. *Mesaj Dinleme*: Öğrencilere gerçek hayatlarında da sık sık duydukları mesajlara benzer bir mesaj dinletilir. Örneğin bir sinema filmi hakkında ne zaman vizyona çıkacağı, ne kadar beğeni aldığı, biletlerin fiyatı vb. gibi detayları içeren bir sesli mesaj dinletilir. Mesajla birlikte her detaya ilişkin resimler gösterilir. Öğrencilerin bu resimleri mesajın sırasına uygun olarak düzenlemeleri istenir.

c. *Müzik ve Şiir Dinleme*: Bu etkinlik oldukça ilgi çekici olabilir. Öğrenciler, şiir veya müziğin içeriği hakkında yorum yapabilir, verilen mesajla ilgili resimleri sıralayabilir, hissettiklerini anlatabilir. Ayrıca şiirin veya şarkının adı verilmişse içinde ne gibi sözcükler geçeceği tahmin ettirebilir.

d. *Haber Dinleme*: Öğrencilere, bazı başlıklar verildikten sonra siyasi, ticari, sanatla ilgili vs. farklı alanlardan haberler dinletilebilir. Haber dinletildikten sonra öğrenciler haberin başlığını söyler. Haberde geçen olayları sıralamak için bir tablo çizebilir.

e. *Hikâye Dinleme*: Bu etkinlik yoluyla öğrencilere birçok aktivite yaptırılabilir. Öğrencilere bazı resimler verilir, hikâyenin akışına göre resimleri sıraya koymaları istenir veya öğrencilere bir hikâye dinletilir, sonunu tahmin etmeleri istenir. Hikâye dinletilirken bazı yerlerde duraklanır ve öğrencilere “Şimdi ne olacak?” sorusu sorulur. Bu yöntem hem çocuklar hem de yetişkinlerin öğrenmesine uygundur.

f. *Monolog Dinleme*: Öğrencilerin öğretmenin anlattığı dersi dinlemesi ve not alması bu etkinliğe bir örnektir. Ayrıca farklı yerlerde “halkın sesi” türünde aynı konu hakkında beş ayrı kişiyle tek tek yapılan röportajlar, tek kişinin yaptığı (düğün, açılış, veda vb.) gibi konuşmalar öğrencilere dinletilir. Konuşanların görüşleri hakkında öğrencilerin ne hissettiği veya ne düşündüğü sorulur. Yorum yapmaları, eleştirmeleri istenir.

g. *İşitsel ve Görsel Materyaller*: Bu etkinlikte genellikle video izletilir ve bunun için farklı teknikler kullanmak mümkündür. Öncelikle video seçiminde öğrencilerin ilgi alanları, yaşları ve dil seviyelerinin göz önünde bulundurulması gerekir. Başlangıçta video ses olmadan izletilebilir. Öğrencilere videodaki görüntüler hakkında sorular sorulur. Videodaki kişilerin nerede olduğu, ne yaptığı, bireysel özellikleri, dış görünüşleri, olayların vuku bulduğu yer hakkında sorular sorulur. Öğrencilerin yorum yapması, tahminlerde bulunması istenir. Daha sonra video sesli olarak izletilir veya ilk seferde video sesli ve görüntülü olarak izletilir. İkinci seferde görüntü verilmeden sadece sesli olarak takip edilir.

Sınıf içi dinleme etkinliklerinin süresi kısıtlı olduğundan dilin her yönünü yansıtmak ve öğretmek mümkün değildir. Bu nedenle öğrencilerin bu süreci kendi zevklerine uygun şekilde geliştirmelerine teşvik etmek, okulda, evde, kafede, otobüste, otururken, dinlenirken vb. zaman ve mekân sınırlaması olmadan dilin doğal ve günlük kullanımını yansıtan içerikleri dinlemeye ve izlemeye yönlendirmek son derece önemlidir.

5. Dinleme Anlama Sorunları

Yabancı dil öğretiminde ilk adım olmasına rağmen dil becerileri arasında en zor gelişen beceri dinleme becerisidir (Demirel, 2019, s. 98). Dolayısıyla bu becerinin yeterli düzeyde kazanılmasını sağlamak için gerekli olan (ders programı, sınıf içi teknik donanım, seçilen eğitim materyallerinin uygunluğu, dinleme ve diğer becerilere ayrılan süre vb.) eğitim alt yapısının hazırlanması, öğrencinin

içinde bulunduğu fiziksel ve zihinsel koşulların göz önünde bulundurulması ve varsa eksikliklerin en kısa zamanda giderilmesi gerekir.

Yabancı dilde dinleme sırasında öğrencilerin karşılaştıkları temel sorunlar çeşitli faktörlere bağlı olabilir. Sesletim, konuşmacının konuşma hızını yakalayamama, konuşulanların tekrar edilmesini sağlayamama, kısıtlı sözcük dağarcığı, (metnin konusu, uzunluğu, kaydın niteliği, dış sesler vb. sebebiyle) konuya odaklanamama (Yıldırım & Yıldırım 2016, s. 2110), öğrenme alışkanlıkları nedeniyle her şeyi anlayamama, anlamayı kolaylaştıracak bilgi birikiminin olmaması nedeniyle yanlış yorumlama, kültür ve arka plan bilgisi eksikliği, konuşmadaki belirleyicileri ayırt edememe, dildeki farklılık (sınıf kayıtları ile günlük konuşmalar arasındaki farklar) ve görsel desteğin yokluğu (jestler ve mimikler) bunlar arasında sayılabilir (Macháčková, 2009, s. 12). Ayrıca bunlara seslerin ve vurguların anlaşılmasıyla ilgili problemler, dildeki farklı aksanlardan dolayı yaşanan problemler de eklenebilir. Bu faktörlerin her biri öğretmen tarafından dikkatlice değerlendirilmeli ve etkili bir dinlemenin önündeki engellerin ortadan kaldırılması için çaba gösterilmelidir. Ayrıca başlangıç düzeyindeki öğrencilerden dersin sonunda dinleme esnasında ne gibi zorluklarla karşılaştıklarını yazmalarını istemek daha sonra yapılacak dinleme aktivitelerinin verimliliğinin artırılması bakımından faydalı olacaktır.

Sonuç

Yabancı dil öğrenimi gayret ve planlı çalışma gerektiren uzun bir süreçtir. Bu sürecin en önemli hedefi yazılı ve sözlü olarak yeterli düzeyde iletişim becerisi kazanmaktır. Kişinin sağlıklı bir iletişim kurabilmesi için anlama ve anlatma becerilerine sahip olması gerekir. Kendini doğru ifade etmeyi öğrenmek bilinçli ve aktif bir dinlemeyle mümkündür. Etkin bir dinleme sayesinde kişi dilin konuşulduğu sosyal çevreye daha kolay uyum sağlayabilir ve etkili bir iletişim kurabilir. Dinleme işitmeden farklıdır ve aktif zihinsel eylemler gerektirmektedir. Dilin ses, şekil ve söz dizimi özellikleri zihinde öncelikle dinleme yoluyla yapılandırılmakta ve bu bilgiler konuşma, okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesine destek olmaktadır. İnsanın dili tanıma ve öğrenme sürecinde dinlemenin önemli bir rolü olmakla birlikte dil becerileri bir bütündür ve birbirinin tamamlayıcısıdır. Bir dilin kendi doğasına ve yapısına uygun biçimde düşünce üretmeyi öğrenmek için bu becerilerin birlikte ve iç içe geçmiş biçimde kullanılmasına özen gösterilmelidir. Bu sayede dil öğreniminde daha hızlı mesafe kat edilmesi mümkündür.

Farklı dinleme türlerinden yararlanmak suretiyle yabancı dilde düzenli olarak dinleme yapmak, kişinin edindiği bilgileri kendi yaşantılarına uyarlamayı öğrenmesine, yorumlama, değerlendirme, eleştirme ve duruma göre yanıt verme becerilerinin gelişmesine yardımcı olmaktadır. Bu itibarla öğrencilere dinlemenin yabancı dil öğrenimindeki yeri, önemi ve amacı fark ettirilmelidir. Dinleme

çalışmalarının, dinleme öncesi hazırlık safhası, dinleme anı ve dinleme sonrası etkinlikleri olmak üzere aşamalı olarak uygulanması dinlemeden istenen verimin artırılmasına katkı sağlamaktadır. Bu çalışmalarda eğitim hedeflerine uygun ders materyallerinin seçilmesi, öğrencilerin dikkat ve motivasyonunu canlı tutan, aktif katılımını sağlayan bir ders planı uygulanması son derece önemlidir. Bu çerçevede etkinliklerin çeşitli görsel materyallerle zihinde çağrışımlar yapacak şekilde desteklenmesi gerekir. Dinlemenin yapıldığı ortam, konuşmanın hızı, ses kalitesi, dilin seviyesi dinleyicilerin dikkatini dağıtmamalı ve anlamasını zorlaştırmamalıdır. Dinlemede sürenin kısıtlı olduğu ve sınırsız dinleme yapılamayacağı için dikkat düzeyinin yüksek tutulması yönünde öğrenci bilgilendirilmelidir. Etkinliklerde günlük hayatta karşılaşılabilecek, öğrencinin empati kurabileceği durum ve sahnelerden dinleme örnekleri olmalıdır. Anadildeki geçmiş birikim ve tecrübelerinden istifade ederek yeni fikirler üretmeye dönük yaratıcı dinleme etkinlikleri yapılmalıdır. Öğrencinin soru sormasına izin vererek jest ve mimiklerden yardım alarak daha etkili anlama sağlanmalı, anahtar sözcüklerden yararlanılmalıdır. Dinlemeyle edinilen bilgilerin kalıcılığını artırmak için dinleme anında not alma veya ders sonrasında konu hakkında yazma, araştırma yapma gibi etkinliklere başvurulmalıdır. Günümüzde iletişim araçlarında ve dijital kaynaklarda çok sayıda görsel ve işitsel materyal bulunmaktadır. Öğrencide, dinlemenin sadece bilgi edinmek için değil zevk almak için de yapılabileceği farkındalığı oluşturarak sınıf içinde ve sınıf dışında şiir, şarkı, tiyatro ve film izleme gibi dilin sosyal ve kültürel boyutunu yansıtan estetik dinleme etkinlikleri yapılmalıdır. Yapılan çalışmalardan beklenen sonucun elde edilmesi için dinleme sonunda anlama düzeyini ölçme ve değerlendirmeye dönük etkinliklerin yapılması ve öğrencilerin gelişiminin dikkatle takip edilmesi gerekmektedir.

Kaynakça

- Aktaş, Ş. & Gündüz, O. (2017). *Yazılı ve sözlü anlatım: Okuma, dinleme, konuşma, yazma* (23. bs.). Akçağ Yayınları.
- Al-Ruhban, A. N., Sahari, U. M. T., Youssef, H. S., Al-Husein, H. H., Al-Muhanni, R., Al-Khalaf, M. A., Hamido, M. H., Şadoğlu, M. S., & Hamad, M. M. (2017). *Yabancılar Arapça öğretimi için Arapça öğretim rehberi* (2. bs.). İçinde A. N. Al-Ruhban & M. M. Hamad (Eds.), *Dinleme anlama becerisi* (s. 103-129). Akdem Yayınları.
- Babacan, M. (2009). *Yazılı ve sözlü anlatım: Kompozisyon bilgileri* (3. bs.). Akademik Kitaplar.
- Ceran, D. (2015). Seçici dinleme ile not olarak dinleme yöntemlerinin altıncı sınıf öğrencilerinin dinlediğini anlama becerisine etkisi. *Zeitschrift für die Welt der Türken- Journal of World of Turks*, 7(1), 205-219. <https://zfw.org/index.php/ZfWT/article/view/674/674>

- Chastain, K. (1976). *Developing second language skills theory to practice* (3rd ed.). Houghton Mifflin Company.
- Çilek, E., Özcan, M., Demir M. & Dağbaşı, G. (2018). Kuramdan uygulamaya Arapça dil becerilerinin öğretimi. İçinde G. Dağbaşı (Ed.), *Dinleme becerisi* (s. 11-83). Akdem Yayınları.
- Çubukçu, F. (2012). *Teaching skills from theory to practice*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Demirel, Ö. (2012). *Öğretme sanatı öğretim ilke ve yöntemleri* (19. bs.). Pegem Akademi.
- Demirel, Ö. (2019). *Yabancı dil öğretimi* (10. bs.). Pegem Akademi.
- Develi, H., Yıldız, C., Balcı, M., Gültekin, İ. & Melanlıoğlu D. (Eds.) (2017). *Uygulamalı Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi el kitabı*. (C. 1.). Kesit Yayınları.
- Doğan, Y. (2007). *İlköğretim ikinci kademedeki dil becerisi olarak dinlemeyi geliştirme çalışmaları*. (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. YÖK Tez Merkezi. (Kayıt No. 205400).
- Doğan, Y. (2008). İlköğretim 7.sınıf öğrencilerinin dinleme becerisini geliştirmede etkinlik temelli çalışmaların etkililiği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 261-286. <https://dergipark.org.tr/en/pub/tebd/issue/26112/275109>
- Doğan, Y. (2009). Konuşma becerisinin geliştirilmesine yönelik etkinlik önerileri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(1), 185-204. <https://dergipark.org.tr/en/pub/tebd/issue/26140/275307>
- Epçaçan, C. (2013). Temel bir dil becerisi olarak dinleme ve dinleme eğitimi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (11), 331-352. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/adyusbd/issue/1392/16385>
- Goulden, N. R. (1998). Implementing speaking and listening standards: Information for English teachers. *The English Journal*, 88(1), 90-96. <https://doi.org/10.2307/821437>
- Güneş, F. (2007). *Türkçe öğretimi ve zihinsel yapılandırma*. Nobel Yayıncılık.
- Güneş, F. (2012). Öğrencilerin sözlü anlama becerilerini geliştirme. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 16(2), 10-30. <https://dergipark.org.tr/en/pub/tsadergisi/issue/21489/230348>
- Güzel, A. & Barın, E. (2013). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi*. Akçağ Yayınları.
- Harmer, J. (2007). *How to teach English* (2nd ed.). Pearson ELT.
- Harmer, J. (2011). *The practice of English language teaching* (4th ed.) Pearson ELT.

- Koçan, G. (2018). Aktif dinleme: dinle, anla, yap. *Araştırma ve Deneyim Dergisi*, 3(1), 48-61. <https://dergipark.org.tr/en/pub/adeder/issue/37151/436188>
- Lund, R. J. (1990). A taxonomy for teaching second language listening. *Foreign Language Annals*, 23(2), 105-115. <https://doi.org/10.1111/j.1944-9720.1990.tb00348.x>
- Macháčková, Eva (2009). *Teaching listening*. (Bachelor's Thesis). Masaryk University Faculty of Education. <https://is.muni.cz/th/bxix4/?lang=en>.
- Melanlıoğlu, D. (2011). The evaluation of primary school Turkish curriculum in terms of listening types. *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 12(3), 65-78. <https://app.trdizin.gov.tr/publication/paper/detail/TVRVM09UYzFOU09>
- Millî Eğitim Bakanlığı (2006). *İlköğretim Türkçe dersi (6,7,8. sınıflar) öğretim programı*. Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Nunan, D. (2015). *Teaching English to speakers of other languages*. Routledge.
- Ören, Burak (2019). *Estetik dinlemenin 4. sınıf öğrencilerinin dinleme becerilerine etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Bartın Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. YÖK Tez Merkezi. (Kayıt No. 593516)
- Özbay, M. (2009). *Türkçe özel öğretim yöntemleri* (3. bs.). (C. 1.). Öncü Basımevi.
- Perez Gomez, J. R., Rodas Ramos, C. B. & Solis Morales, J. A. (2014). *The impact of top-down listening strategies and bottom-up listening strategies instruction in the students' listening performance*. (Bachelor's Thesis). University of El Salvador School of Arts and Sciences Foreign Language Department. <http://repositorioslatinoamericanos.uchile.cl/handle/2250/161842>
- Rega, M. E. (2018). Developing listening skills. *American Salesman*, 63(9), 16-20. <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=f6h&AN=131876568&lang=tr&site=eds-live>
- Rivers, W. M. (1981). *Teaching foreign language skills* (2nd ed.). The University of Chicago Press Ltd.
- Şahin, A. (Ed.) (2014). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi: Kuramlar, yaklaşımlar, etkinlikler*. Pegem Akademi.
- Ṭua'yne, R. A. (1986). *el-Merci' fî ta'lîmi'l-luġati'l-A'rabiyye li'n-nāṭikîne bi luġātin uḥrā*. (C. 2.). Cāmia 'tu Ummu'l-Ḳurā.
- Wilson, J.J. (2008). *How to teach listening*. Pearson Longman.
- Yıldırım, S. & Yıldırım, Ö. (2016). The importance of listening in language learning and listening comprehension problems experienced by language learners: A literature review. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi*

Demet ÇELİK KUL

Dergisi,

16(4),

2094-2110.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/aibuefd/issue/28550/304614>

Çatışma beyanı: Makalenin yazarları, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkileri bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan ederler.

Destek ve teşekkür: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.